

Slovenski digitalni arhiv: e-ARH.si projekt

Tatjana Hajtnik

Projekt razvoja slovenskog elektroničkog arhiva e-ARH.si: ESS 2016-2020

Slovenski elektronički arhiv razvija se pod sloganom: Prošlost na klik mišem!

Temelji razvoja slovenskog javnog elektroničkog arhiva

Slovenska javna arhivska služba, koju čine Arhiv Republike Slovenije i šest područnih arhiva, mora u javnom interesu zaštititi arhivsko gradivo, koje nastaje radom javnih tijela na razini državne uprave ili samoupravnih lokalnih zajednica, kako je to propisano Zakonom o zaštiti dokumentarnog i arhivskog gradiva te o arhivima.

Javno arhivsko gradivo od trajne je važnosti za povijest, ostale znanosti i kulturu, kao i za zaštitu prava fizičkih i pravnih osoba, ono je dio kulturne baštine i kao takvo predstavlja važan dio nacionalnog sjećanja, bez obzira na svoju vrstu, oblik ili učestalost. Dostupnost javnog arhivskog gradiva je pravo, a njegovo osiguravanje zadatak arhivske

službe, koja se duboko mijenja pod utjecajem brzog tehnološkog razvoja.

Ne tako davno, korištenje javnog arhivskog gradiva bilo je moguće isključivo u čitaonicama arhivskih ustanova, dok su se danas, zahvaljujući informacijskim i komunikacijskim tehnologijama i novim oblicima arhivskoga gradiva, pojavili i drugačiji načini njegova korištenja. Izmjenama Zakona 2014., utvrđeno je da nadležni arhivi upravljaju zajedničkom informacijskom i komunikacijskom infrastrukturom za upravljanje, pohranu i korištenje arhivskog gradiva u digitalnom obliku i da su odgovorni povezivanje arhivskih informacijskih sustava i sličnih sustava za zaštitu kulturnih baštine u Republici Sloveniji i EU. Upravo su ove odredbe temelj razvoja slovenskog elektroničkog arhiva kao zajedničkog cilja slovenske javne arhivske službe i javnog interesa Republike Slovenije.

Počeci razvoja i financijska podrška

Arhiv Republike Slovenije je, u suradnji sa stranim stručnjacima, 2008. pripremio studiju izvedivosti o dugoročnoj pohrani elektroničkoga arhivskog

gradiva, koja je bila temelj za pripremu prve strategije i provedbenog plana razvoja slovenskog javnog elektroničkog arhiva za razdoblje 2010. – 2015., koje je odobrila Vlada Republike Slovenije. Time su postavljeni okvir i glavni ciljevi razvoja slovenskog javnog elektroničkog arhiva, skraćeno e-ARH.si, koji je zajedničko rješenje za slovensku javnu arhivsku službu. Pored uspostavljanja suvremenog, sigurnog i pouzdanog sustava koji osigurava stručnu i legislativnu zaštitu elektroničkog arhivskog gradiva, jedan od ključnih strateških ciljeva razvoja e-ARH.si bio je poboljšati opću dostupnost arhivskog gradiva krajnjim korisnicima, bez obzira na njihove mogućnosti i mobilnost.

Razvojni projekt e-ARH.si je formalno uspostavljen početkom 2011., ali je zbog nedostatka sredstava svoje prve rezultate ostvario tek 2013. kada su Arhivu Republike Slovenije odobrena početna sredstva iz Europskog fonda za regionalni razvoj - Kohezijski fond 2007-2013. Navedena sredstva iskorištena su do kraja 2015. za razvoj prvih rješenja, koja se temelje na međunarodnoj normi ISO 14721, poznatoj kao OAI referentni model.

Nakon prve petogodišnje strategije, koja je postavila temelj e-ARH.si, slovenska javna arhivska služba razvila je uz pomoć start-up fondova novu strategiju i plan provedbe za razdoblje 2016.-2020., također odobreno od Vlade. Nova strategija temelji se na aktualnom napretku i donosi aktivnosti planirane u trenutnom operativnom i strateškom okruženju e-ARH.si, jasno definira strateške prioritete službe, uloge i odgovornost svih zaduženih za provedbu strategije te pokazatelja za mjerenje uspjeha.

Za ostvarenje strategije i plana provedbe za razvoj e-ARH.si su Arhivu Republike Slovenije u jesen 2016. odobrena sredstva iz Operativnog programa za provedbu kohezijske

REPUBLICA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO
ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

DANES: STRATEŠKI CILJI 2016 - 2020

3.
SKRB ZA NADALJNJO UPORABO IN POVEČANJE DOSTUPNOSTI eAG

VIZIJA do 2020:
...omogućiti dostop s kateregakoli mesta do najboljih e-rešitev z namenom ohranjanja in uporabe eAG. Posebno pozornost namenjamo starejšim in invalidnim osebam, zato želimo prilagoditi rešitve s področja e-arhiviranja kot tudi samo eAG njihovim potrebam.

Ranjskovalci
umetniki
pisatelji
producenti
strokovniaki
študentje
Ranljive skupine (invalidi)

15%

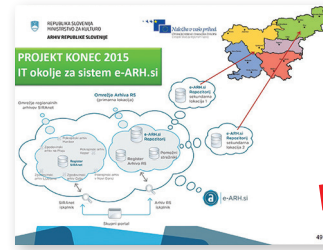
Ustvarjalec
SIP
AIS
AIP
DIP
Uporabnik

72

Strateški ciljevi razvoja 2016-2020: Briga za buduće korištenje i povećanje dostupnosti eAG
© Tatjana Hajtnik

Povezovanje projekta e-ARH.si s evropskim i nacionalnim programima i strategijama
© Tatjana Hajtnik

IT infrastruktura e-ARH.si krajem 2015.
© Tatjana Hajtnik

politike EU u razdoblju 2014.-2020., što je osiguralo uvjete za daljnji razvoj, odnosno nastanak projekta e-ARH.si: ESS 2016-2020, čiji je ključni naglasak olakšavanje dostupnosti i korištenja elektroničkoga arhivskog gradiva za sve zainteresirane korisnike, bez obzira na njihove mogućnosti.

Vizija projekta e-ARH.si: ESS 2016-2020

Nastavljena je vizija, zacrtana u prethodnoj strategiji, da se svim zainteresiranim korisnicima s bilo kojeg mjesta omogućiti dostupnost elektroničkog arhivskog gradiva, koristeći pri tome najbolja rješenja e-pohrane za njegovu zaštitu, povećanje dostupnosti i korištenja. U skladu s etičkim vrijednostima i pravnim zahtjevima, omogućen je pristup i korištenje elektroničkog arhivskog gradiva ciljanim korisničkim skupinama, a to su osobe s osjetilnim i fizičkim oštećenjima, što proizlazi iz činjenice da bilo kakva invalidnost ne smije priječiti pojedinca u upoznavanju svoje prošlosti i slovenske kulturne baštine koja se čuva u arhivima.

Načini povećanja dostupnosti elektroničkoga arhivskog gradiva

Slovenska javna arhivska služba provodi mjere za uklanjanje prepreka u dostupnosti javnog arhivskog gradiva, bez obzira na njihov oblik. U razvoju e-ARH.si te se mjere posebno odnose na:

- ♦ odredbe o dostupnosti i korištenju elektroničkog arhivskog gradiva;
- ♦ uklanjanje izgrađenih prepreka u zgradama u kojima je korištenje elektroničkog arhivskog gradiva moguće jedino dolaskom u arhivsku ustanovu;
- ♦ jamstvo da su svi aspekti dostupnosti za ranjive skupine uzeti u obzir pri omogućavanju korištenja elektroničkog arhivskog gradiva;

- ♦ činjenicu da pri korištenju elektroničkog arhivskog gradiva mora biti, ukoliko je potrebno, osigurana odgovarajuća podrška bilo od druge osobe (čitatelja, tumača znakovnog jezika, tumača za gluhoslijepe osobe) ili natpisa na Brailleovom pismu i obavijesti u lako čitljivom i razumljivom obliku.

Skup projektnih mjera odnosi se na tri ključna dionika u životnom ciklusu elektroničkog arhivskog gradiva:

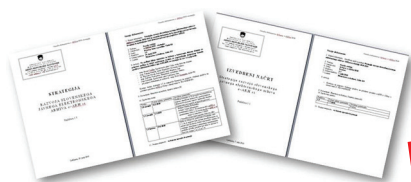
1. Stvaratelji:

Prvi skup mjera odnosi se na upravljanje rizicima i izazovima, koji se odnose na dugoročno očuvanje elektroničkog arhivskog gradiva tijekom cijelog njegovog životnog ciklusa, što je zajednička odgovornost stvaratelja arhivskog gradiva i slovenske javne arhivske službe, koja će kasnije preuzeti to gradivo. Javna arhivska služba ima važnu ulogu u usmjeravanju i poticanju stvaratelja gradiva u poduzimanju odgovarajućih mjera za upravljanje rizicima na temelju vlastite procjene rizika, čime zadržavaju gradivo nastalo kod njih sve dok ga uključe u e-ARH.si. Arhivska služba ulaže veliki napor u provedbu zakonske odredbe, koja obvezuje stvaratelje gradiva da za upravljanje dokumentarnim i arhivskim gradivom u elektroničkom obliku, koje stvaraju ili primaju u svom radu, moraju izraditi interna pravila o njegovom čuvanju i dugoročnom skladištenju te ostalim postupcima (npr. sređivanje, migracija, odabiranje, uništavanje, uvjeti smještaja). Ova pravila moraju imati oblik unutarnjeg pravnog akta, čiju primjenu odobrava Arhiv Republike Slovenije, ako Zakonom nije drugačije propisano. Ključne mjere u ovom području su:

- ♦ Priprema standardnih stručnih i tehničkih uputa. Ciljevi ove mjere su pripremiti metodologiju za

pristupanje pripremi stručnih i tehničkih uputa i standardnih stručnih i tehničkih uputa za pojedine vrste elektroničkog arhivskog gradiva, te njihovu primjenu. Stručne i tehničke upute arhivi koriste kako bi se odredio opseg, postupak i način preuzimanja elektroničkog arhivskog gradiva, te oblik i nosač zapisa.

- ♦ Primjena pilot procjene rizika upravljanja i pohrane e-gradiva stvaratelja. Ciljevi ove mjere su razviti metode i upute za stvaratelje kako bi im pomogli u neovisnom upravljanju rizicima pri upravljanju e-gradivom i redovito provjeravati odabrano upravljanje rizicima od strane slovenske javne arhivske službe. Identifikacija, razumijevanje i upravljanje rizikom ključne su aktivnosti za poduzimanje odgovarajućih mjera za ostvarivanje načela sigurne dugoročne pohrane elektroničkog arhivskog gradiva, i također su uključene u interna pravila.
- ♦ Savjetodavne usluge vezane uz uvođenje internih pravila. Ciljevi mjere su pripremiti i primijeniti programe osposobljavanja za zaposlenike javne arhivske službe i stvaratelja (sustav učitelj-učitelj) te pripremiti plan i surađivati sa stvarateljima pod nadzorom slovenske javne arhivske službe u pripremi i uvođenju internih pravila.
- ♦ Identifikacija, kupnja ili razvoj softverskih alata za upravljanje svim vrstama elektroničkog arhivskog gradiva, priprema, nadzor, snimanje i preuzimanje elektroničkog arhivskog gradiva u eARH.si (softverski alat za izradu SIP-ova za identificirane tipove gradiva), softverski alat za strojnu validaciju gradiva i softverski alat za konverziju gradiva u formate prikladne za dugoročno pohranjivanje.

Strategija i izvedbeni
nacrt slovenskog
javnoga elektroničkog
arhiva e-ARH.si
© Tatjana Hajtnik

2. Sustav eARH.si:

Nakon prijenosa elektroničkog arhivskog gradiva u eARH.si, arhivska služba preuzima odgovornost za njegovu dostupnost, upotrebljivost i vjerodostojnost. Stoga se drugi skup odnosi na dugoročno očuvanje elektroničkog arhivskog gradiva, koje se može postići pripremom i provedbom precizno utvrđenih pravila za njegovo upravljanje, identificiranjem i primjenom softverskih alata, formata i nosača zapisa kako bi se smanjio učinak ubrzanog mijenjanja tehnologija na pohranjeno gradivo i osigurala njegova dugoročna dostupnost, upotrebljivost, integritet, vjerodostojnost, trajnost i ponovno korištenje. Ključne mjere u ovom području su:

- ♦ Poboljšanje uvjeta skladištenja preuzetog elektroničkog arhivskog gradiva pomoću postojeće informacijske infrastrukture. Ciljevi mjere su nadogradnja ili, ako je potrebno, zamjena softvera za e-repozitorij, uspostavljanje suvremenog nadzornog sustava i poduzimanje dodatnih sigurnosnih mjera za e-ARH.si, kako bi se osiguralo načelo sigurne e-pohrane te omogućavanje nezavisnim stručnjacima povremeno provjeravanje sigurnost sustava e-ARH.si.
- ♦ Standardiziranje upravljanja i snimanja arhivskog gradiva na svim razinama, kako bi se osigurali osnovni zakonski uvjeti, uključujući semantičko i tehničko povezivanje podataka o arhivskom gradivu. Ciljevi ove mjere su analiza izvedivosti i osiguranje kvalitete proizvoda i usluga na području arhiviranja, razvijanjem složenih metoda i postupaka za čuvanje javnog arhivskog gradiva, kao i dohvat komplementarnih sadržaja i uspostavljanje jedinstvene baze podataka.

Razvoj slovenskog
javnog e-arhiva
© Tatjana Hajtnik

- ♦ Uspostavljanje centra za digitalizaciju arhivskog gradiva kao sastavnog dijela e-ARH.si. Ciljevi mjere su osposobiti zaposlenike slovenske javne arhivske službe, kupiti ili unajmiti potrebnu infrastrukturu (softver i hardver) za digitalizaciju gradiva te uspostaviti metodologiju digitalizacije i integraciju digitaliziranog gradiva u e-ARH. (npr. digitalizacija i korištenje zajedničke arhivske baštine bivše SFRJ na temelju Sporazuma o pitanjima sukcesije, prijenos prethodno digitaliziranog arhivskog gradiva iz svih javnih arhiva u e-ARH.si).
- ♦ Uspostava digitalnog arhiva za film i drugo audiovizualno gradivo, kao sastavni dio e-ARH.si. Cilj mjere je kupnja posebnog softvera i hardvera za pohranu i daljnje korištenje filmskog i drugog audiovizualnog gradiva.
- ♦ Povremena provjera gradiva koje se čuva u e-ARH.si. Ciljevi mjere su razviti profesionalne metode, postupke i kriterije za provjeru cjelovitosti, upotrebljivosti i autentičnosti pohranjenog elektroničkog arhivskog gradiva, razviti ili kupiti

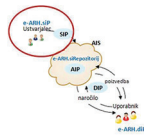
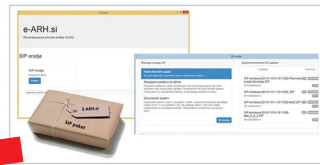
odgovarajuće softverske alate i periodično provjeravati elektroničko arhivsko gradivo na temelju statističkog uzorka.

3. Zainteresirani korisnici bez obzira na njihove mogućnosti:

Treći skup mjera odnosi se na poboljšanje dostupnosti arhivskog gradiva svim zainteresiranim korisnicima, bez obzira na njihove mogućnosti. Iz tog će se razloga, pri dohvat metapodataka arhivskog gradiva, posebna pozornost posvetiti problemima pri snimanju i oblikovanju kontekstnih metapodataka, koji će olakšati korištenje konvencionalnog i nekonvencionalnog arhivskog gradiva. Ista će se pozornost posvetiti digitaliziranom gradivu, koje će biti obrađeno s tehnološkog, tehničkog i sadržajnog aspekta, kako bi se osigurala njegova opća dostupnost i upotrebljivost. Ključne mjere u ovom području su:

- ♦ Uspostava virtualne arhivske čitaonice, kako bi se zainteresiranim korisnicima omogućio pristup

Ulazna stranica
alata e-ARH.siP
© Tatjana Hajtnik

obavijesnim pomagalicama i elektroničkom arhivskom gradivu na daljinu te olakšalo njihovo korištenje, kao da su osobno posjetili čitaonicu. Virtualne arhivske čitaonice olakšat će automatizaciju određenih postupaka i kao takve biti korisne i za arhiviste i korisnike, bit će interaktivne i omogućit će video razgovore između korisnika i arhivista.

- ♦ Prilagodba softverskih alata i elektroničkoga arhivskoga gradiva, kako bi se olakšao pristup i korištenje svim zainteresiranim korisnicima, uključujući sve ranjive skupine, na način, koji je za njih prikladan pomoću različitih prilagođenih tehnika.
- ♦ Kupnja ili razvijanje softverskih alata za prepoznavanje i anonimizaciju podataka zaštićenih zakonom. Jedan od ključnih ciljeva projekta eARH.si: ESS 2016-2020 je osiguravanje dostupnosti arhivskog gradiva (digitaliziranog ili izvorno digitalnog) svim zainteresiranim korisnicima, uključujući ranjive skupine. U praksi to znači da ako slijepa osoba želi pristupiti dokumentu koji sadrži podatke koji su zaštićeni zakonom, dokument će se morati pretvoriti u audio zapis i morat će se poštivati zahtjevi anonimizacije.
- ♦ Omogućavanje fizičkog pristupa zgradama slovenskih javnih arhiva. Zbog brojnih razloga, nije uvijek moguća dostupnost elektroničkoga arhivskog gradiva (npr. njegovo korištenje zahtijeva određenu tehnologiju koja nije uvijek dostupna svim korisnicima ranjivih skupina, ali će biti dostupna u arhivskim čitaonicama), stoga mora biti omogućen fizički pristup zgradama arhiva.
- ♦ Opremanje prikladnih mjesta u čitaonicama ili drugim pogodnim mjestima s potrebnom

tehnologijom za ciljanu skupinu projekta e-ARH.si tj. osobe oštećenih osjetila i starije osobe s oštećenjima vida, sluha ili problemima vezanim uz pokretljivost. Mjera se podudara s postizanjem cilja II iz slovenske Strategije o pristupačnosti (informacije se osobama s oštećenim osjetilima moraju dostavljati u prilagođenim oblicima) što predviđa konkretne mjere koje su također važne s aspekta e-ARH.si: ESS 2016-2020, na primjer za slijepu i slabovidne osobe te za gluhe osobe i osobe oštećenog sluha.

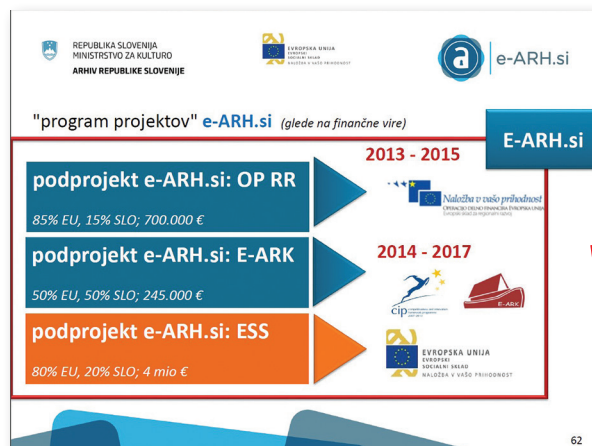
- ♦ Prilagodba mrežnih stranica slovenskih javnih arhiva za prikaz elektroničkoga arhivskog gradiva i drugih obavijesti na takav način da su dostupne korisnicima raznih ranjivih skupina ili njihovim softverima (npr. čitači zaslona). Akcijski plan za osobe s invaliditetom 2014-2020 predviđa da će arhivi poboljšati dostupnost svojih usluga svim skupinama osoba s invaliditetom (ranjive skupine), što nesumnjivo uključuju mrežne stranice slovenskih javnih arhiva.

Zaključak

Sredstva odobrena iz Europskog socijalnog fonda za daljnji razvoj sustava e-ARH.si omogućit će slovenskoj javnoj arhivskoj službi da u razdoblju 2016.-2020. prikladno odgovori na korisničke i zakonske zahtjeve (europske i nacionalne), olakša dostupnost uslugama e-pohrane te korištenje elektroničkoga arhivskog gradiva svim zainteresiranim korisnicima, bez obzira na njihove mogućnosti. ■

PROJEKT INFO

Više o e-ARH.si projektu saznajte na mrežnim stranicama : http://www.mk.gov.si/si/storitve/e_arhsi/ i http://www.arhiv.gov.si/si/delovna_podrocja/e_arhsi/

Razvoj e-ARH.si kroz EU projekte © Tatjana Hajtnik